

Чепель О. І.

студентка 4-го курсу факультету адвокатури Національного
університету «Одеська юридична академія»

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ЗАХИСТ ЯК ЗАСАДА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Право підозрюваного, обвинуваченого, виправданого і засудженого на захист є одним з основних прав людини. Саме необхідність належного забезпечення цього права, зміцнення змагальних засад кримінального судочинства, при якому функція захисту є реальною протиположністю обвинуваченню, визначає основний напрямок сучасного реформування кримінального процесуального законодавства.

У Конституції України закріплена норма, яка є основою будь-якої процесуальної діяльності — кожен має право на правову допомогу та кожен є вільним у виборі захисника своїх прав. Основний закон чітко зазначає, що саме адвокатура діє для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання правової допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах (ст. 59 КУ). Згідно ч. 2 ст. 63 КУ підозрюваний, обвинувачений чи підсудний має право на захист; забезпечення права на захист визнається однією з основних засад судочинства (п. 6 ч. 3 ст. 129). У ст. 20 КПК розкривається зміст даної засади, а саме зазначається, що підозрюваний, обвинувачений, виправданий, засуджений має право на захист, яке полягає у наданні йому можливості надати усні або письмові пояснення з приводу підозри чи обвинувачення, право збирати і подавати докази, брати особисту участь у кримінальному провадженні, користуватися правовою допомогою захисника, а також реалізовувати інші процесуальні права передбаченні КПК.

Право на захист полягає у тому, що закон:

Наділяє обвинуваченого як учасника процесу такою сукупністю процесуальних прав, використання якої дозволяє йому особисто захищатися в суді від обвинувачення у вчиненні злочину, обстоювати свої законні інтереси (особистий захист). Такі права передбаченні: ч. 8 ст. 95 КПК — можливість надання усних або письмових пояснень з приводу підозри чи обвинувачення; ч. 3 ст. 93 КПК — право збирати і подавати докази; ч. 3, ст. 42 КПК — право брати особисту участь у кримінальному провадженні.

Надає обвинуваченому право скористатися допомогою захисника, а в окремих випадках визначає участь захисника обов'язковою (ст. 54 КПК) (професійний захист). КПК встановлює єдиного суб'єкта, який у кримінальному провадженні має право виступати як захисник — це адвокат (ст. 45 КПК). Ця обставина має позитивне значення як для особи, яка потребує захисту, так і для кримінального провадження в цілому. Адже, в силу знань, досвіду та передбачених законом гарантій, адвокат має усі необхідні умови для здійснення ефективного захисту.

Закон покладає на слідчого, прокурора, слідчого суддю, суд обов'язок роз'яснити підозрюваному, обвинуваченому його процесуальні права і забезпечити йому право на кваліфіковану правову допомогу з боку обраного ним або призначеного захисника (ч. 2 ст. 20 КПК).

Заслугує на увагу закріплення у ч. 3 ст. 20 КПК України можливість надання підозрюваному, обвинуваченому безоплатної правової допомоги за рахунок держави. Важливими кроками у цьому напрямку є прийняття ЗУ «Про безоплатну правову допомогу», який створює реальні можливості отримання безоплатної правової допомоги (стосовно кримінального провадження). Але, виникає питання: у зв'язку з чим законодавець виключив з кола осіб, яким

надається безоплатна правова допомога засудженого і виправданого, одночасно вказавши їх учасниками процесу, яким право на захист забезпечується. Тому, із цього приводу, вчені вже висунули пропозицію доповнити ч. 3 ст. 20 КПК вказівкою на засудженого та виправданого як учасників процесу, які мають право отримати безоплатну правову допомогу.

Розглядаючи діяльність захисника у вузькому значенні, ми відносимо діяльність захисника саме до дії принципу забезпечення права на захист тих учасників процесу, які притягаються або притягувалися (виправданий) до кримінальної відповідальності, у процесуальних правах яких закріплено право на захист, і це право їм забезпечується. Особливість цього принципу є те, що особа яка здійснює цей захист, іменується «захисником». Саме це відокремлює захисника, як учасника процесу, від інших осіб, які теж надають у процесі правову допомогу, але іншим учасникам процесу і повинні мати у зв'язку із цим інше найменування. Особа яка надає правову допомогу потерпілому, цивільному позивачу, цивільному відповідачу, свідку повинна називатися адвокатом-представником.

Захисник, який бере участь у кримінальному провадженні, надає юридичну допомогу, сприяє реалізації прав підозрюваного, обвинуваченого не замінюючи їх, та не звужуючи їх процесуальних прав. Ст. 54 КПК дає можливість відмовитись від захисника або замінити його. Відмова від захисника не приймається у випадку, якщо його участь є обов'язковою. У ст. 52 КПК зазначено перелік кримінальних проваджень участь захисника в яких є обов'язковою.

КПК забороняє проведення слідчих дій без захисника, якщо підозрюваний, обвинувачений заперечує проти цього (ч. 2 ст. 46 КПК). Слідчому, прокурору, слідчому судді та суду не можна надавати рекомендації щодо залучення конкретного захисника (ч. 1 ст. 48 КПК), а при необхідності проведення невідкладної слідчої дії за умови неможливої участі захисника, обраного особою, дозволено залучати тільки того адвоката, якого призначає орган, уповноважений на надання безоплатної правової допомоги. Забезпечення обвинуваченому права на захист повинно неухильно виконуватися у всіх стадіях кримінального процесу як важлива гарантія встановлення істини і винесення законного, обґрунтованого і справедливого рішення. Розширення права на захист повинно стати пріоритетним в кримінально-процесуальному законодавстві. Приділяючи значну увагу обвинуваченню, держава повинна надавати рівноцінне право на захист.